

УДК 343.533

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 231, 232 КК УКРАЇНИ

Василяка О.К., к. ю. н.,
доцент кафедри галузевого права
Херсонський державний університет

Стаття присвячена дослідженню безпосереднього об'єкта злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення безпосереднього об'єкта щодо цих злочинів. Робиться висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, безпосередній об'єкт, комерційна таємниця, банківська таємниця.

Статья посвящена исследованию непосредственного объекта преступлений, предусмотренных статьями 231, 232 УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения непосредственного объекта относительно этих преступлений. Делается вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, непосредственный объект, коммерческая тайна, банковская тайна.

Vasilyaka O.K. THE PROBLEM OF DETERMINING THE DIRECT OBJECT OF A CRIME UNDER ITEMS 231, 232 OF CRIMINAL CODE OF THE UKRAINE

Article is devoted research of direct object of the crimes provided by items 231, 232 of Criminal Code of the Ukraine. The review of modern problems of determination of direct object concerning the crimes is performed. The conclusion about necessity of improvement of the penal legislation of Ukraine becomes.

Key words: criminal law, direct object, trade secret, bank secrecy.

Постановка проблеми. Найбільш суттєве значення для правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт, під яким розуміють ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певного кримінального закону і яким завдається шкода злочином, що підпадає під ознаки даного складу. Із цього визначення випливає, що безпосереднім об'єктом, так само як загальним і родовим, можуть бути визнані тільки суспільні відносини, а не які-небудь інші блага і цінності [1, с. 66]. Юридичним вираженням цих відносин виступають суб'єктивні права конкретних суб'єктів суспільних відносин.

Уточнюючи це поняття, М.І. Бажанов висловив думку, що безпосередній об'єкт – це суспільні відносини, яким спричиняє шкоду конкретний злочин. Інакше кажучи, це об'єкт окремого конкретного злочину [2, с. 32].

Взагалі проблема об'єкту – це дуже складна, причому не тільки правова проблема. Правильне розуміння загальних та спеціальних ознак об'єкту надає змогу для вирішення цілого кола суспільно-правових питань, пов'язаних із проблемами криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації, кваліфікацією, застосуванням альтернативних правових заходів тощо. Тому періодично проблеми об'єкту знову починають обговорювати [3, с. 250–251]. Звісно, це стосується й безпосереднього об'єкта діянь, передбачених статтями 231, 232 КК України.

Ступінь розробленості проблеми. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони комерційно цінної інформації з обмеженим доступом досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П.П. Андрушком, В.Д. Гулкевичем, Б.В. Здравомисловим,

А.М. Ковалем, С.Я. Лиховою, А.С. Нерсесяном, М.І. Хавронюком, С.О. Харламовою та іншими, але в сучасних умовах побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки, інноваційного соціально-економічного розвитку ця проблематика набуває особливого значення, тому її наукова розробка не втрачає своєї актуальності.

Метою статті є розкриття проблеми безпосереднього об'єкта досліджуваних злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Перейдемо до розгляду наявних у літературі підходів до визначення безпосереднього об'єкта злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України.

Більшість авторів дотримуються позиції, відповідно до якої безпосереднім об'єктом аналізованих діянь виступають суспільні відносини, що забезпечують добросовісну конкуренцію між суб'єктами господарської та іншої економічної діяльності [4, с. 228; 5, с. 42–43].

Цю ідею розвиває А.В. Масленников, який вважає, що основним безпосереднім об'єктом досліджуваних злочинів є суспільні відносини із забезпечення добросовісної конкуренції та ефективного функціонування товарного ринку [6, с. 372].

Схожої позиції дотримується й О.Е. Радутний, але з огляду на інформаційний характер предмету злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, він пропонує безпосереднім об'єктом цих злочинів визначити суспільні відносини зі збереження комерційної та(або) іншої таємниці, які забезпечу-

ють охорону від недобросовісної конкуренції у сфері господарської діяльності. Шляхом протиправного впливу на зазначені відносини завдається шкода тим суспільним відносинам, які існують у сфері господарської діяльності на підставі справедливих ринкових умов, охороняються державою в інтересах всього суспільства та окремих його суб'єктів і входять до комплексу загального об'єкту злочину [7, с. 8].

Близькою за змістом є позиція С.О. Харламової, яка визначає безпосередній об'єкт злочинів, передбачених статтями 231 і 232 КК України як суспільні відносини зі збереження комерційної та (або) банківської таємниці, які забезпечують охорону від недобросовісної конкуренції у сфері господарської діяльності й обмеження монополізму [8, с. 10].

Дослідник інституту комерційної та банківської таємниці Л.Р. Клебанов вважає, що безпосередніми об'єктами розглянутих злочинів є:

1) суспільні відносини, що виникають між уповноваженими суб'єктами з приводу створення, поширення, перетворення та споживання інформації, що становить комерційну таємницю;

2) суспільні відносини, що виникають між уповноваженими суб'єктами з приводу створення, поширення, перетворення та споживання інформації, що становить банківську таємницю [9, с. 20].

Підтримуючи цю думку, Р.Б. Іванченко зазначає, що, враховуючи важливість суспільних відносин, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки в цілому та в економічній сфері зокрема, слід визнати їх об'єктом кримінально-правової охорони. У цьому зв'язку Р.Б. Іванченко пропонує безпосереднім об'єктом аналізованих злочинів вважати суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки в економічній сфері [10, с. 124].

У випадках, якщо аналізовані злочини вчиняються відносно податкової таємниці, доречно говорити про те, що вони, насамперед, порушують нормальну діяльність органів державної влади та посягають на інтереси державної служби. Такі діяння підривають не тільки престиж відповідних державних органів, зобов'язаних забезпечити схоронність податкової таємниці, але й у цілому їхнє функціонування [10, с. 125].

Цікавою з точки зору нашого дослідження видається позиція професора Є.Л. Стрельцова, згідно з якою безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, виступають не тільки певні суспільні відносини, але і встановлений порядок здійснення господарської діяльності як у цілому, так і в окремих галузях, наприклад, банківська, торговельна та інші напрямки господарської діяльності [11, с. 425].

Дану позицію підтримують і розвивають професори О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк, які вважають, що безпосереднім об'єктом досліджуваних злочинів є встановлений порядок здійснення господарської діяльності в частині забезпечення чесної конкуренції між її суб'єктами.

Неправомірне отримання і використання у своїй діяльності чужих наукових здобутків, технологій, управлінських рішень та схем, іншої інформації, яка є комерційною таємницею, має наслідком отримання безпідставних переваг підприємством, організацією, установою чи підприємцем, які отримали цю інформацію, веде до знищення стимулів для розвитку і вдосконалення форм і способів економічної діяльності, завдає прямої шкоди власникам комерційної таємниці [12, с. 576].

Принципово важливою видається позиція вченого-правознавця О.І. Перепилиці, який пропонує в якості основного безпосереднього об'єкту злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, визначити суспільні відносини у сфері охорони комерційної таємниці, а в якості додаткового об'єкту – право інтелектуальної власності [4, с. 228].

Ми вважаємо пропозицію вченого про двоїстий характер об'єкту зазначених злочинів доцільною і такою, що повинна бути врахована під час аналізу складу відповідних злочинів. Така позиція знаходить підтримку і в інших роботах вітчизняних учених-правників. Так, А.С. Нерсесян, аналізуючи злочини у сфері інтелектуальної власності, виділяє як окрему групу господарські злочини, що посягають на права інтелектуальної власності (ст. 229, 231 та 232 КК України) [13, с. 9–10]. Дійсно, суб'єктом суспільних відносин права інтелектуальної власності на комерційну таємницю є особа, яка законно контролює інформацію, що є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових невідома та не легкодоступна для осіб, які мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з тим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності [14, с. 132].

У той же час дискусійною видається точка зору В.Б. Харченка, який вважає, що будь-якої обов'язкової ознаки, яка пов'язувала б комерційну таємницю (як предмета злочинів, передбачених статтями 231 та 232 КК України) із здійсненням саме господарської діяльності, діюче законодавство України не передбачає, а віднесення цих злочинів до наведеного розділу Особливої частини КК України зумовлено лише недосконалістю обраної термінології – «комерційна» [15, с. 24]. Справа в тому, що під час вчинення злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, кримінальний закон встановлює відповідальність за порушення умов добросовісної конкуренції під час здійснення господарської діяльності, а вже одночасно суб'єкт може заподіяти шкоду праву інтелектуальної власності особи, що зацікавлена в збереженні конфіденційності комерційно цінної інформації, яка їй належить і розголошення якої є небажаним для цієї особи.

Ознака двоїстого характеру об'єкта у випадках незаконних дій із комерційно цінною інформацією з обмеженим доступом, на наш погляд, дуже важлива, тому що вона дозволяє чітко диференціювати соціально-економічні і правові оцінки зазначених діянь і схожих із ними за об'єктивною стороною

складів злочинів. І для незаконних дій із комерційно цінною інформацією з обмеженим доступом як спеціального виду злочинів у сфері господарської діяльності цілком логічною є конструкція цього складу, що містить ознаки двох обов'язкових об'єктів (основного і додаткового), де основним об'єктом виступають відносини, на заподіяння шкоди яким безпосередньо спрямоване злочинне діяння, а додатковим – ті відносини, шляхом прямого чи непрямого впливу на які винні особи досягають чи намагаються досягти своїх головних цілей і задоволення інтересів.

Висновки. Враховуючи наведене та власне бачення даної проблеми, пропонуємо основним безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, вважати встановлений порядок здійснення господарської діяльності в частині забезпечення охорони комерційно цінної інформації від недобросовісної конкуренції з боку суб'єктів господарювання. Додатковим безпосереднім об'єктом слід вважати право інтелектуальної власності особи, якій належить комерційно цінна інформація з обмеженим доступом, розголошення якої є небажаним для цієї особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Х. : Вища школа. – 1988. – 198 с.
2. Бажанов М.И. Уголовное право Украины: Общая часть / М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 167 с.
3. Стрельцов С.Л. Состав злочину: традиційне і нове / С.Л. Стрельцов // Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України, 2009. – число 1(14). – С. 250–253.
4. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тация. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
5. Лопашенко Н.О. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания / Н.О. Лопашенко. – Саратов : СГАП, 1997. – 256 с.
6. Масленников А.В. Уголовная ответственность за незаконное получение и разглашение сведений, составляющих коммерческую или банковскую тайну : автореферат дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / А.В. Масленников. – Ставрополь, 2000. – 31 с.
7. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розміщення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.Е. Радутний. – Х., 2002. – 21 с.
8. Харламова С.О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / С.О. Харламова. – К., 2007. – 20 с.
9. Клебанов Л.Р. Уголовная ответственность за незаконное получение и разглашение сведений, составляющих коммерческую или банковскую тайну : автореферат дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / Л.Р. Клебанов. – М., 2001. – 28 с.
10. Иванченко Р.Б. Уголовно-правовая защита коммерческой, налоговой и банковской тайн : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Р.Б. Иванченко. – Москва, 2003. – 254 с.
11. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / О.М. Алієва, А.П. Бабий, Л.К. Гаврильченко, Т.О. Гончар, І.С. Доброход та ін. ; відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – [7-е вид., перероб. і допов.]. – Х. : Одиссей, 2011. – 824 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич та ін.] ; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [3-те вид., переробл. та доповн.]. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.
13. Нерсесян А.С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А.С. Нерсесян. – К., 2008. – 19 с.
14. Харченко В.Б. Ще раз до проблеми систематизації кримінально-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності / В.Б. Харченко // Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки. – 2009. – № 2. – С. 127–137.
15. Харченко В.Б. Проблемы уголовно-правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине и перспективы ее гармонизации с Европейским законодательством / В.Б. Харченко // Вестник патентного поверенного. – 2008. – № 2. – С. 20–25.